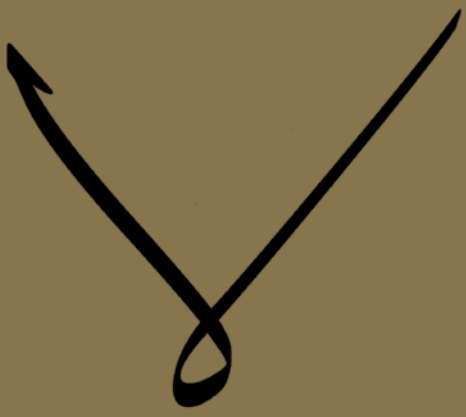


ULUSLARARASI MELÂMÎLİK VE SEYYİD MUHAMMED NÛRU'L-ARABÎ SEMPOZYUMU

BİLDİRİLERİ

9 - 10 Mayıs 2015 / ANTALYA

Editör
Rıdvan YILDIRIM

ANTALYA 2015

TİKA

ANTALYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

TİKA KÜLTÜR YAYINLARI

Eser Adı
Uluslararası Melâmilik ve
Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî
Sempozyumu Bildirileri

Editör
Rıdvan YILDIRIM

Grafik Tasarım
Burak ANILIR

ISBN : 978-975-19-6501-1

1. Basım Ocak 2016

Basım Yeri
Özyurt Matbaacılık İnş. Taah. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Zübeyde Hanım Mah. Büyük Sanayi 1. Cadde
Süzgün Sk. No: 7 İskitler / Altındağ / ANKARA
Tel. : +90 312 384 15 36
Fax : +90 312 384 15 37

Eserden doğabilecek her türlü ilmi ve hukuki
sorumluluk yazar/yazarlarına aittir.

T.C. Başbakanlık
Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

GMK Bulvarı No:164 / Tandoğan
Çankaya/ANKARA

Tel: +90 312 939 70 00
Fax: +90 312 939 75 15-16



Nûru'l-Arabî Hazretleri'nin Niyâzî Mısrî Dîvânı Şerhine Bir Şerh: Bir Nokta Olan İnsan Hakikati Hakkında

Leyla İPEKÇİ[499]

Balkanlar'da, Usturumca'da Muhammed Nûru'l-Arabî Hazretleri'nin medfun olduğu bilinen yerde, birkaç kişi dikilmiş etraftaki bina ve ağaçlara bakıyorduk. Buralarda bir yerdeydi, denildiğine göre. Ama hayat başka türlü akıp gitmişti bu coğrafyada. Azizlere, velilere yapılan türbelerin üzerinden yol geçmiş, binalar yükselmişti Yugoslavya döneminde.

Bu, tıpkı Limni Adası'nda gömülü olduğu yerin üzerinden yol geçen ve gömüldüğü yerin yanına bir bina dikilmiş olan Niyâzî Mısrî Hazretleri'nin kaderine benziyordu. O da oralarda bir yerdeydi işte! Kim bilir neredeydi!

Mısrî Dîvânını yayınlayan Tatcı Hoca ve arkadaşları birkaç yıl önce yerini tam olarak tayin edene dek, hatta unutulmuştu... Birinci dünya savaşı sonucu elimizden çıkan Balkan coğrafyasında medfun, ismi bilinen bilinmeyen pek çok velinin de kaderiydi bu bir bakıma.

Toprak bağrında herkese yer açar, coğrafya ile sınırlanamaz kuşkusuz. Zaten her biri aşk şehidi olmuş nice Hak dostu için toprağa girmekten değil, baki olmaktan söz edilir. Onlar ölmeden önce ölerek sınırsız yaşam kazanmışlardır. Her an diridirler. Canlı sözdür onlar insanlık için. Zaman ve mekândan bağımsızdırlar.

Yine de onların anısına hürmeten, kimi temsili olan bu makamları veya türbeleri ziyaret etmek, onları selamlamak, himmetlerini istemek bir tür gönül ziyareti gibidir. İyi gelir insana, selamın inceliklerini tefekküre imkân tanır.

Usturumca'da Nûru'l-Arabî hazretlerinin izinden giden dervişlerin zikrine katıldığımız tekkede de aynı duygu bırakmadı peşimi. Bu canlı sözleri işitmek ve işittirmek bize bırakılmış bir emanetti. Nasıl taşıyacaktık hakkıyla? O yüzden değerli hocalarımın burada bir Uluslararası Nûru'l-Arabî Sempozyu-

499 Yazar

mu düzenleyeceklerini ve TİKA'nın da bunu organize edeceğini duyduğumda çok sevindim. Çok önemli bir adım atıyoruz hep birlikte.

1813 ile 1887 yılları arasında yaşamış Nûru'l-Arabî Hazretleri'nin Mısır'da doğmuş ve El Ezher'de eğitim almış olmasıyla ondan yaklaşık iki yüz sene önce yaşamış Malatyalı Mehmet Niyazi'nin El Ezher'de okumaya gittiği için Mısrî ünvanını almış olması onları aynı ismin kaderinde de buluşturuyor. Öte yandan Antalya da bir bakıma ikisinin farklı zamanlarda geçiş mekânlarından biri olmuş. Gerçi Mısrî'nin on yıllık seyr ü sülûk döneminde yaşadığı Elmalı o vakitler ayrı bir beldeydi. Bu gün için ise Antalya'nın bir ilçesi.

Bu ortak kaderin izini sürerken Nûru'l-Arabî Hazretleri'nin Mısrî dîvânını şerh etme niyeti nasıl oluşmuştur diye düşündüm. Çünkü tıpkı Mısrî gibi onun da Şeyh Bedrettin ve İbni Arabî sevdalısı olduğunu biliyordum.

Kader ortaklığı bunlarla da sınırlı değil. Hazreti Pir hakkında padişaha şikayetlerde bulunulduğunu öğrendim, tıpkı Mısrî'ye yapılanlar gibi. Gerçi Mısrî gibi sürgüne yollanmamıştı, onun kadar çile çekmemişti ama iftira ve hakaretin nelere yol açabildiğini ucundan da olsa görmüştü. Ayrıca Hazreti Pir, İstanbul'dayken, kaderin bir cilvesi işte, iki yüz yıl evvel Mısrî'ye atfedilen suçlamalardan biri üzerine, onu savunmak durumunda kalmıştı. Ve dönemin padişahını ikna etmek gibi bir vazifeyi de üstlenmişti.

Bunu kaynaktan aktaralım: Yapmış olduğu o İstanbul ziyaretinde Hüsnü Paşa'nın konağında altı ay kadar misafir kalmıştır. Bu misafirliği esnasında kendisine Niyâzî-î Mısrî Hazretleri'nin Risâle-i Hasaneyn isimli eseri hakkında malumât verilmesi istenmiş ve Seyyid Hazretlerinin yapmış olduğu inceleme neticesinde şeriata aykırı bir husus olmadığı belirtilerek eserin tekrar basımı için gerekli izin çıkartılmıştır.

Daha sonra vuku bulan II. Abdülhamit ile buluşmasını da size aktaralım. Zira Hazreti Pir'e yöneltilen suçlamalar da Mısrî'ye yöneltilenler gibi onu sürgüne yollayabilirdi, bu an meselesiydi.

Yine kaynaktan aktaralım: Sultan II. Abdülhamit zamanında Üçüncü Devre Melâmîliği'nin piri olan Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî'nin düşüncelerini kendilerine uygun bulmayan bazı kimseler, kendisini Pâdişâha gammazlarlar. Bunun üzerine Sultan II. Abdülhamit, Seyyid'i İstanbul'a dâvet ederek bizzat kendisinin de dinleyebileceği bir ilmî toplantının Şeyhülislâmın konağında yapılmasını, fakat kendisinin orada bulunacağını Şeyhülislâmdan başka kimsenin bilmemesini irâde eder.

Gerçekten Pâdişah gelir ve toplantı salonuna açılan kapılardan birinin önüne konulan bir paravanın ardından toplantıyı izler. Bu toplantıya zamanın ileri gelen uleması dâvetlidir. Söz Allah'ın sıfâtlarından başlar sırasıyla kudret, hayat ve ilim gibi sıfatlardan sonra irâde bahsine gelir.

Burada Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî: "Allah'ın bütün kemâl sıfatları insâna cüz'î de olsa yansımıştır. Böyle olunca cüz'î bir irâdenin de insânda bulunması lâzım gelir. Fakat huzûrda bulunanlar cüz'î irâdelerini izhâr edemezler" der. Dinleyenlerin, bunu "Acaba bir örnekle açıklayamaz mısınız?" demeleri üzerine, Nûru'l-Arabî bu sefer keşif ehli olduğunu da izhâr ederek:

"Bakınız, biz şimdi Pâdişahın huzûrunda bulunuyoruz. Onun huzûrunda bizim cüz'î irâdemizle her istediğimizi yapabilmemiz mümkün müdür? Onun huzûrunda irâde külliyyen onundur. Bize gel derler, kalkıp geliriz, çıkın gidin derler, çıkar gideriz. Ne zaman huzûr-i şâhâneden çıkarsak, o zaman cüz'î irâdemiz geçerlilik kazanır. Ehlullâh ise her an Allah'ın huzûrunda bulunduklarının idrâkini zinde tuttuklarından, dâima Allah'ın irâdesiyle hareket ederler. Huzûrdan ayrılmazlar ki irâdelerine sâhip olsunlar." der. Muhammed Nûru'l-Arabî'nin irâde konusundaki bu sözleri II. Abdülhamit'i memnun etmiş, kendisinin rahat bırakılmasını ve İstanbul'daki ikameti esnâsında en iyi şekilde ağırlanmasını emretmiştir.

Bütün bu kader ortaklığını aslında mevzuyu eserlere getirebilmek için paylaştım sizinle. Mısrî Hazretleriyle benzeyen kaderinin Hazreti Pir'in onun dîvânını şerh edişinden, yani eseri üzerinden izini sürelim asıl olarak. Hazreti Pir'in en çok etkilendiğim Noktatü'l- Beyân (Noktanın sırrı) adlı eseridir. Buradan hareketle Mısrî dîvânındaki bir şiirini yeniden okuyalım istiyorum. Çünkü fark ettim ki Hazreti Pir'in Mısrî dîvânı şerhinde ele aldığı pek çok şiiri, yine onun eserleriyle yeniden şerh edebiliriz. (Burada bana yol gösteren kaynak ise Mustafa Tatcı Hocamın Hüseyin Şemsi Ergüneş'in tenkitli metnini esas alarak hazırladığı Hazreti Pir'in Mısrî dîvânı şerhi.)

Sevenler ve sevilenler aynı nurdandır denir. Mâşuk nihayetinde bir kişidir; Hazreti İnsan. Her devirde. O halde bu devranda kemâlâta doğru yol alırken, nefsin merhalelerinde usul usul yükselirken Yunus olmak da bir makam haline gelecektir, Mevlânâ olmak da, İbni Arabî olmak da... İşte Mısrî'nin bir şiirinde dediği gibi "Niyâzî'nin dilinden Yunus durur söyleyen!" böyle bir anlamı da içermektedir. Anladığınız üzere, Nûru'l-Arabî de İbni Arabî'lerin, Mısrî'lerin, Bedrettin'lerin dilinden söylemektedir. Vahdet aynasından bakıldığında hepsi bir'dir.

İmdi Hazreti Pir'in, Mısrî'nin bir şiirine yaptığı şerhten yola çıkarak bu kez o şerhi yine Hazreti Pir'in 'Bir nokta olan insanın hakikati hakkında' adlı makalesinden yapalım.

Önce Mısrî'nin şiirini okuyalım:

Hak ilmine bu âlem bir nüsha imiş ancak
Ol nüshada bu âdem bir nokta imiş ancak

Ol noktanın içinde gizli nice bin deryâ
Bu âlem o deryâdan bir katre imiş ancak

Âdemliğini her kim buldu ise odur âdem
Yoksa görünen sûret bir gölge imiş ancak

Bu zevki diler herkes bulmaz velî her nâkes
Eren ana âdemde bir fırka imiş ancak.

Kim ol deme buldu yol vasl oldu Niyâzî ol
Nâcî denilen fırka bu zümre imiş ancak

Mef'ûlü mefâ'îlün mef'ûlü mefâ'îlün
Âdemde olan esrâr bu demde imiş ancak

Şimdi de bu şiirin şerhini Hazreti Pir'in bahsettiğim makalesinden yapmaya çalışalım... Hazreti Pir, bu eserinde insan yüreğinin tam ortasındaki kara noktadan bahsediyor, adı süveydadır diyor ve ekliyor: "İnsan hakikatinin merkezidir. Bedenin kutbudur, bâtını güneşidir. Ve nutfenin membaıdır. Ve insan cinsi vilayetinin padişahıdır."

Süveyda denilen bu kara noktanın sırrı soyut bireydir. Nûru'l-Arabî Hazretleri şöyle devam ediyor: "Renklerden, nakıştan, siyah ve beyazdan uzunluk, genişlik, derinlik ve bedenlerden ne vakit bütün bunlardan soyutlanmış olursa insan; ezeli ve ebedi, kadim, duyumlarla algılanmayan ve gözle görülmeyen bir nur zahir olur. Bu nokta âlem noktasının tam mazharıdır.

Bu noktanın kapsamından ise harf zuhur eder, zira harf noktanın kadim sıfatıdır. Ve kadim varlığıdır. Yani noktanın harf üzerine önceliğini bilmek lazımdır. Kur'an'ın aslı harftir. Harf olmayınca ol emri nasıl verilir? Ne bâtıl bilinir ne Hakk. Ne Âdem kalır, ne âlem! Ayette Âdem'e bütün isimlerin öğretildiği bildirilmişken... Harfler olmasa... Neyin küll'ünü ve cüzz'ünü bilebiliriz?"

Nitekim İbni Arabî; "varlık bir harftir sen onun anlamısın" diye özetler bunu. Hazreti Pir kara nurdan noktaya, noktadan harflere devam ediyor makalesinde hakikati açmaya. Ve aşamaları şöyle sıralıyor:

"Kâtip kalemi aldı ve satıh üzerine koydu. Nokta zahir oldu. Noktayı çekti, harf oldu, bir daha çekti, kelime ve kelam oldu. Kâtibin yazdığı isimdir, müsemmaya ayna olur. O aynadan bütün varlık görünür." Yani kâtibin noktasından harf olur, harften isim olur, isim her yanı gösteren aynadır. Ve o her yanı gösteren ayna sensin diyor nihayetinde Hazreti Pir. "Hiç senin senden haberin var mı?"

Böyle dedikten sonra yeni bir aşamaya getiriyor noktanın nurunu: "Harf, akıl ve nokta birdir. Yürek ortasındadır. Senin bâtının iç güneşinin kendisidir. Onun sırrı manevi nurdur. Zâhir ve bâtın hislerinin hepsi o manevi nur ile aydınlanır, parlar, ferahlar ve dirilik kuvveti bulur. Gözün görmesi, kulağın işitmesi, dilin söylemesi, fikrin sayılması ve aklın idraki hepsi o manevi nurun tecellisidir. Arş hazreti âlemin üstadıdır. Arşın istivası sırrı çok büyük bir noktadır. Levh-i mahfuz odur derler. Âleme fazl ve feyz ondan ulaşır."

Bu aşamada Nûru'l-Arabî'ye göre noktanın bir başka anlamı daha idrak sınırlarını genişletiyor. Akıl kalbin nuru ve yürekten yukarı dimağa doğru tecelli eder; yani güneş ve arş yukarıdan aşağı tecelli ederken, gönül güneşi ise aşağıdan yukarı tecelli eder. Çünkü insan âlemin aksidir. Alemin içini dışına çevirirsen Adem olur. Zira her ne ki âlemin zâhirinde var, Âdem'in bâtınında var.

Bunu Mısri Hazretleri, "İçin dışa hayâlatı, dışın içe zuhurâtı" olarak anlatır.

Bayezid Bestami Hazretleri ise bambaşka bir zaman diliminde devamını da anlatmıştır: "Yüce arş, cisimler âlemini kuşatır. Milyon kere arş ve içinde olanlar, arifin kalbinin köşelerinden bir köşeye konulsaydı, arif onu hissetmezdi. Çünkü gönül yerlere, göklere, arşa ve kürse sığmayanı; Allah'ı içine sığdırmıştır. Onun bu derece genişliğine / sonsuzluğuna şaşılır mı?"

İbni Arabî Hazretleri de, Bestami'den sonra ama Nûru'l-Arabî'den önce aynı mevzuda, arifin kalbinin 'Mutlak Varlık'ı ihata edebilecek genişliğe sahip olduğunu söylemiştir. Tabii Mutlak Varlık'ın sınırsız ve sonsuz olduğunu belirterek... Tefekküre ne kadar açık değil mi… O halde şunu da ekleyelim. İbni Arabî Hazretleri, "Cenâb-ı Hakk, emriyle bütün varlığı bir lokma etseydi, kâmil insan kendi boğazından bir nesne geçtiğini dahi hissetmezdi" diyor.

İnsanda cem olan kâinatın tüm bu özellikleri ışığında noktaya yeniden dönelim. Zaten geride başka bir şey kalmadığını idrak ettik artık. Nokta var. Hep vardı. Olacak. Bu ne demek? Nûru'l-Arabî'nin dilinden gönül şahitleri bir arada veya ayrı ayrı şöyle yanıtlıyorlar bunu: "Aslında amacımız sensin." yani insan. "Sendeki noktayı şerh etmektir. Ki o nokta mukabelesindedir." İmdi bu malumattan sonra Nûru'l-Arabî'nin şerh ettiği Mısrî şiirini bir kez daha okuyalım:

Hak ilmine bu âlem bir nüsha imiş ancak
Ol nüshada bu âdem bir nokta imiş ancak

Ol noktanın içinde gizli nice bin deryâ
Bu âlem o deryâdan bir katre imiş ancak

Âdemliğini her kim buldu ise odur âdem
Yoksa görünen sûret bir gölge imiş ancak

Bu zevki diler herkes bulmaz velî her nâkes
Eren ana âdemde bir fırka imiş ancak.

Kim ol deme buldu yol vasl oldu Niyâzî ol
Nâcî denilen fırka bu zümre imiş ancak

Mef'ûlü mefâ'îlün mef'ûlü mefâ'îlün
Âdemde olan esrâr bu demde imiş ancak

Bu vesileyle son beyti de Hazreti Pir'in şerhinden okuyalım: "Hazret-i Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, Yahûdîler bu kadar fırkaya ayrıldılar; hepsi ehl-i nârdır. Nasârâ dahi şu kadar fırkadırlar. Onların da hepsi ehl-i nârdır. Ümmetim de yakında yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Hepsi ehl-i nârdır, sâde bir fırkası müstesnâ. Onlar ehl-i cennettirler. "Hum fırkatun vâhidetun ve huve nâciyetun-*Onlar tek bir fırkadır. Bu fırka da kurtulmuştur"* buyurmuşlardır.

Kısacası kurtulmuş fırka denildiğinde toplu halde bir arada yaşayan bir etnik topluluktan filan bahsediliyor değildir. Bu kurtulmuş fırka, her dem, Âdem olmanın hakikatine vasıl olanlardır.

Biraz da olsa, açmış olduk mu anlamı?

Hazreti Pir diyor ki: "Bir derviş, şeyhimle yüz bin âlem gezdim, her birisini bu âlem kadar buldum" demiş. "Doğru söylemiştir. Âdem'liğini her kim bildi ve buldu ise Âdem odur. Vüs'at-ı ilâhiyyeye nihâyet olur mu?"

Yani ilahi genişliğin sonu olur mu?

Niyazî Mısrî ile Nûru'l-Arabî Hazretleri'nin kaderinde örtüşen şeylerin izini sürmeye çalışırken her şeyin aslında 'bir' olduğunu vahdet aynasından gözlemeye başladık. Buradan hareketle şunu diyebiliriz artık: Vuslatın yani kavuşmanın, birleşmenin, bir olmanın noktası yoktur. Çünkü ilahi genişliğin sonu yok.

Hazreti Pir'in ele aldığım makalesinin başlığı en başından ipucunu vermiş meğer bize: "Bir nokta olan insan hakikati hakkında..." Yani ezelden ebede ve daima insandan insana devam ediyor sonsuzluk. Ne dersiniz; noktanın sonsuzluğu biraz daha genişlemedi mi bu şerhle birlikte? Bir 'yani' daha ekleyerek bitirelim: Yani Hazreti İnsan'ın sonu olur mu?